

ADRES BLOEMINGEL 220 - 230

BOUWJAAR 1912 | 1927

OORSPRONKELIJKE FUNCTIE CHEMISCH LABORATORIUM RIJKSUNIVERSITEIT

ARCHITECT J.A. VRIJMAN

BESCHERMING RIJKSMONUMENT

HERBESTEMD IN 2010

OPDRACHTGEVER NIJESTEE EN STICHTING COB10

ARCHITECT OF ADVISEUR DAAD ARCHITECTEN

HUIDIGE BESTEMMING APPARTEMENTEN, ATELIERS, BEDRIJVEN, HORECA, ZAALVERHUUR

Oorspronkelijk was het Chemisch Laboratorium van de Rijksuniversiteit midden in het stadscentrum ondergebracht in het Academiegebouw aan het Broerplein. Of eigenlijk: in het voormalige, Neoclassicistische Academiegebouw dat in 1906 afbrandde. Deze brand vormde tevens de aanleiding voor uitplaatsing van het laboratorium. Rijksbouwmeester J.A. Vrijman ontwierp hiertoe een nieuw complex, dat tussen 1910 en 1912 op de hoek van het Boterdiep en de Bloemsingel werd gerealiseerd. Het pand, gebouwd in een bouwstijl die ook wel Hollands Classicisme wordt genoemd, verrees op een plek waar vroeger de vestingwerken gesitueerd waren. Vrijman was overigens ook verantwoordelijk voor het ontwerp van het nieuwe en huidige Academiegebouw.

De basis voor het nieuwe laboratorium was een T-vormige plattegrond: twee vleugels en een middengedeelte. De vleugel aan de Bloemsingel was bestemd voor organische chemie en de andere voor anorganische en fysische chemie. Het middengedeelte werd voor onderwijsdoeleinden gebruikt. Oorspronkelijk was een deel van het terrein als tuin ingericht. De hoofdentree bestaat uit een met natuursteen bekleed ingangsportaal, dat op de hoeken van Ionische pilas-

ters is voorzien. Boven de ingang bevat de architraaf het opschrift 'Scheikundig Laboratorium' in vergulde letters. Opvallend zijn verder het ovaalvormig venster met glas-in-lood, de kroonlijsten, de versieringen en het timpaan met beeldhouwwerk, in de vorm van guirlandes en een wapenschild. Alle versieringen zijn uitgevoerd in St.-Joiresteen, een Franse kalksteensoort. Het laboratorium is een aantal keer uitgebreid, onder andere in 1927 met twee zijvleugels en een achter-

vleugel. Hierdoor zijn aan weerszijden van de T-poot twee binnenplaatsten ontstaan. De uitbreiding werd zorgvuldig aan het hoofdgebouw aangepast, zij het in iets soberder vorm. In 1957-1961 vond er nog een grote uitbreiding aan de oostzijde plaats. Dit terrein maakte deel uit van de oude Joodse begraafplaats, de Jodenkamp. Vanaf de jaren '70 van de 20ste eeuw werd het gebouw gebruikt door de medische faculteit. Na het vertrek van de universiteit was

het pand geruime tijd als atelier- en woonruimte bestemd. Het werd beheerd door antikraakorganisatie Carex. Het initiatief voor een volwaardige herbestemming stamt uit 2003. Een aantal Groninger kunstenaars ontwikkelde de eerste plannen om het monumentale pand om te vormen tot een cultureel verzamelgebouw. Daaronder bevond zich ook een aantal kunstenaars dat delen van het gebouw al als atelier gebruikte. Onder het motto 'Doe mee en koop een Atelier'

werd kunstenaars - ook als investering - de kans geboden om tegen gunstige voorwaarden een atelier te kopen. Dit was een relatief unicum in de voornamelijk op huur en tijdelijke huur gerichte Groninger 'ateliermarkt'. Naar aanleiding van het initiatief werd de Stichting COB10 (Culturele Ontwikkeling Bloemsingel 10) opgericht, die als vertegenwoordiger zou optreden van de deelnemers die zich na de herontwikkeling in het pand wilden vestigen. KUUB Centrum voor

Particuliere Bouw werd aangetrokken voor de ondersteuning op inhoudelijk en procesmatig vlak. Vanaf het voorjaar van 2005 raakte - op advies van KUUB - woningcorporatie Nijestee als risicodragende en ontwikkelende partij én als trekker van het bouwkundig proces bij het plan betrokken. Om de samenwerking te bekrachtigen werd vervolgens in 2006 een overeenkomst gesloten. Nijestee had in eerdere fasen al interesse voor de herontwikkeling van het voorma-

lig Scheikundig Laboratorium getoond. Zo waren studies gedaan naar de mogelijkheden voor een volledige woonbestemming en bedrijfshuisvesting. Deze plannen ketsten af op de grote diversiteit aan - meest onrendabele - ruimtes die herontwikkeling financieel onmogelijk maakten. Met het multifunctionele initiatief van COB10 diende zich een functie aan die juist gebaat was bij de diversiteit aan ruimtes. Na enig 'gesleutel' aan het oorspronkelijke initiatief, en met Nijestee als trekker, bleken functie en gebouw goed op elkaar aan te kunnen sluiten. Architectenbureau DAAD, een bureau met ruime ervaring op het vlak van herbestemming, werd bij het project betrokken. Samen met de initiatiefnemers werd een plan gemaakt voor

een cultureel woon- en werkcomplex; een broedplaats waar kunstenaars, vormgevers, ondernemers en cultuurliefhebbers elkaar kunnen ontmoeten en inspireren en waar wonen en werken samengaan. Het voormalige lab werd omgedoopt tot Het Paleis. Het complex bevat acht koopstudio's van ca. 40 m² per eenheid, 21 huur- en koopappartementen van 120 tot 165 m², ateliers, startersateliers, cursusruimtes, een conferentiezaal, vergaderruimtes, horecavoorzieningen

en een hotel. De publieksfuncties zijn gerangschikt rondom de, voor het publiek toegankelijk gemaakte, westelijke binnenplaats van het gebouw. Hiervoor is de oorspronkelijke bebouwing op de binnenplaats gesloopt. De tweede, oostelijk gelegen binnenplaats heeft een meer besloten karakter en dient als binnentuin voor bewoners en kunstenaars. De historische elementen in het gebouw en de buitengevels zijn zoveel mogelijk gehandhaafd en nieuwe toevoegingen

zijn duidelijk als zodanig herkenbaar gemaakt. Het meest markante punt is de nieuwe onderdoorgang van de Bloemsingel naar de westelijke binnenplaats. Ook de inwendige hoofdstructuur is, zelfs na de verbouwing, deels nog goed herkenbaar. De paneeldeuren in geprofileerde omlijstingen en de vensters met geaccentueerde vensterbanken en raamhout zijn behouden. Ook de kap, die verbouwd is tot studio's en slaapkamers van de onderliggende

woningen, bezit nog de originele houten kapconstructie. Zowel in het ontwerpproces als in de uitvoering hebben de initiatiefnemers van COB10, en daarna ook de bewoners, een belangrijke rol gespeeld. In diverse werkgroepen is nagedacht over het gebruik van kleur, verlichting en de inrichting. De voorstellen die hieruit voortkwamen, zijn ook daadwerkelijk gerealiseerd. De kamers in het hotel zijn deels ingericht door Groninger

kunstenaars. Daarbij werd voor elke kamer een andere kunststroming als uitgangspunt genomen. Onder de grote kap is een enorme variatie aan woningtypen ondergebracht waarin, vanuit een casco ontwerp, bewonerswensen konden worden gerealiseerd. Sinds de oplevering, eind 2009, heeft Het Paleis een plek op de culturele kaart van Groningen veroverd; de diverse mix van activiteiten vormt de kracht van het nieuwe programma.

Duurzame ankerplaats voor de creatieve klasse

Ik ontmoet Petra Koonstra, één van de initiatiefnemers van de creatieve broedplaats 'Het Paleis' in brasserie 'Het Paleis'. Ooit was dit gebouw een laboratorium van de Rijksuniversiteit waar door de Hongaarse wetenschapper Szent-Györgyi (1893-1986) onderzoek werd gedaan naar celademhaling en vitamine C. Hier heeft hij later de Nobelprijs voor gekregen.

Nu vindt er op een andere manier onderzoek plaats, onder andere bij het innovatieplatform Fablab waar geëxperimenteerd wordt met een 3D printer. In de brasserie kun je op maandag overheerlijke pasta's eten, allemaal culinaire uitvindingen van chef-kok Saskia. 'De rest van de week zijn ze ook open, hoor', zegt Koonstra, 'maar van maandag hebben we een speciale pastadag gemaakt om mensen te trekken.' In Het Paleis wonen kunstenaars en mensen die losjes ingedeeld kunnen worden bij wat vandaag de dag de 'creatieve industrie' wordt genoemd. Er is een hotel en er zijn ruimtes die gehuurd kunnen worden om te vergaderen. Dit alles heeft samen met de brasserie een model opgeleverd dat uniek is in Groningen en zichzelf bovendien financieel kan bedruipen. Koonstra was ooit ook kunstenaar, misschien is ze dat nog steeds, maar tegenwoordig is ze vooral directeur van 'Het Paleis' en heeft ze haar handen vol aan het restaurant en het hotel. 'Ik kom zelfs bijna niet meer aan motorrijden toe en daar houd ik erg van', zegt ze lachend. Want ondertussen geniet ze met volle teugen van dit project. Koonstra is de enige vrouw die ik ken die haar haar draagt als een hoed. Een staartje staat als de kwast van een mutsje recht op haar hoofd. 'Mensen hebben een beeld van mij en van kunstenaars in het algemeen en trekken hun conclusies. Ze denken dan dat er wel geen zeepje op de hotelkamer zal liggen of dat er een handdoek te weinig zal zijn. Die mensen zijn altijd positief verrast door de voorzieningen. Het wordt hier ook door een heel professioneel bedrijf schoongemaakt.' Koonstra is altijd al een ondernemend type geweest. Als ik vraag hoe ze op het idee is gekomen om van dit gebouw een culturele ontmoetingsplek te maken, vertelt ze over de Atelierroute die ze ook ooit heeft opgezet. 'Wat ik daar ontdekte, was dat het goed is om kunst in beweging te krijgen. Niet alleen is er een route door de stad, er is ook een beweging van binnen naar buiten. Kunst hoeft niet gesloten en eng te zijn, je kunt erover praten, mensen kunnen vragen stellen en zo komen ze op een spoor waar ze nooit eerder op zaten.'

Koonstra kwam in contact met KUUB, een bureau dat zich heeft gespecialiseerd in het begeleiden van ideeën tot uitvoerbare plannen binnen stedelijke ontwikkeling. Samen zijn ze naar Nijestee gegaan met een idee voor het oude laboratorium dat al jaren als een vergeten 'paleis' aan het braakliggende CIBOGA-terrein lag. Voor woningbouw was het gebouw zeer onhandig en ongeschikt, maar volgens hoofd vastgoed van Nijestee, At Smit Duyzentkunst, zagen ze direct brood in het plan voor een gemixt programma. 'Het is geen commercieel waterdicht plan, maar dat hoeft ook niet, want het heeft maatschappelijke relevantie. Terwijl projectontwikkelaars hun investering binnen tien jaar terugverdiend moeten hebben, mogen wij onze investeringen over vijftig jaar uitsmeren.' zegt Smit Duyzentkunst.

Koonstra legt uit dat het als collectief mogelijk was om geld te lenen bij de Rabobank zodat iedereen ruimtes kon kopen. 'Als individueel kunstenaar was dat nooit gelukt. Kunst is een vanzelfsprekend onderdeel van de samenleving, toch is de maatschappelijke positie van kunstenaars erg zwak. Je hoort veel over tussentijdse projecten, maar het mooie hieraan is dat het permanent is, waardoor creatieve initiatieven duurzaam verankert worden.'

Als ik Koonstra vraag of het begrip creatieve industrie niet te pas en te onpas overal wordt opgeplakt en daardoor een marketing instrument is geworden, geeft ze toe dat dat op sommige plekken misschien wel zo is, maar dat de 'hype' tegelijkertijd wel een momentum heeft veroorzaakt om goede initiatieven voor de stad in vruchtbare bodem te laten vallen. Ook At Smit Duyzentkunst laat zich niet uit de tent lokken als ik over de telefoon zeg dat ze bij Nijestee zeker allemaal Richard Florida's boek *The Rise of the Creative Class* hebben gelezen. 'We halen onze drive niet uit het lezen van boeken, maar we laten ons inspireren door ons contact met initiatiefrijke burgers en het bestuderen van de mogelijkheden die er zijn voor de openbare ruimte.'

Koonstra legt uit dat het haar te doen was om het creëren van een omgeving waarin kennisinstellingen, bedrijfsleven en creatieven met elkaar zouden botsen. 'Daar kunnen vonken bij vrijkomen en mogelijk leidt dat tot een samenwerking of helemaal niet, daar ga ik niet over; wij faciliteren alleen maar. Op onze maandelijkse culturele zondag staan de deuren van de ateliers en bedrijven open en programmeren we muziek en poëzie-optredens.' Aan het einde van ons gesprek kan ik niet nalaten om het te vragen: 'Hoe doe je dat met een helm en het pluimpje op je hoofd?' Ze moet lachen, gelukkig. 'Oh, dat is heel simpel hoor, ik heb zo'n pothelmpje en daar heb ik aan de binnenkant wat van dat schuimrubber uitgesneden zodat mijn staartje er precies inpast.'

